

Pratarmė

Leidinyje apie Pilaitę galėjo dar ilgai nepasirodyti. Vietovės, kurioms rašomi atskiri darbai, turi būti kažkuo ypatingos. Atrodytų, Pilaitė prie tokių nepriskirtina. Ji kaip ir daugelis Lietuvos gyvenviečių, kuriose kažkada stovėjo pilis, buvo dvaras su statiniais ir jam priklausiusiais kaimais, turi vėlesnį laikmetį atitinkančią infrastruktūrą.

Apie tokias vietas pateikiamas vienas kitas straipsnelis masinėje spaudoje ar trumputė žinutė bendruose informaciniuose leidiniuose. Jų kasdienybės tėkmė dažniausiai patikima tik žmonių atminčiai. Mintis parengti leidinį apie Pilaitę kilo netikėtai. Reikėjo nedelsiant stoti ginti greta šio mikrorajono esantį rekreacinės paskirties mišką nuo išskirtimo, kai jame buvo nuspręsta kurti golfo aikštynus. Suprasta, kad reikia susitelkti. Taip įsisteigė Pilaitės bendruomenė – visuomeninė organizacija. Jai parūpo atsigręžti į ankstesnius šios vietovės ankstesnius laikus, įvertinti dabartį bei pamėginti nubrėžti ateities kontūrus ne tik iš vartotojiškų pozicijų. Be to, norėjosi sudominti Pilaitės žmones savo mikrorajono įvykiais, priminti kuo reikšmingas jų gyvenamosios vietos, gatvės, alėjos ar skvero pavadinimas bei ankstesnis istorinis faktas. Visa tai nuspręsta pateikti atskirame leidinyje. Čia skelbiama nevienadienė informacija apie šios vietovės raidą, išskirti reikšmingesni įvykiai, problemos, nurodyti galimi jų sprendimo būdai. Įtraukti ir Pilaitės gyventojų sociologinės apklausos, kurios tikslas buvo išsiaiškinti šio mikrorajono žmonių nuomonę įvairiais klausimais, duomenys. Apklauso duomenys parodo, kokie yra ir kokius poreikius turi Pilaitės gyventojai. Šią sociologinę apklausą inicijavo Lietuvos žaliųjų judėjimas. Jai vadovavo Šiaulių universiteto Informatikos katedros darbuotojas Tomas Sakalauskas, ataskaitą rengė Klaipėdos universiteto Geografijos katedros doktorantė Jurgita Jonaitienė. Pilaitės bendruomenės nariai taip pat prisidėjo prie šios apklausos atlikimo. Į leidinį nepateko visuotinio 2001 m. gyventojų surašymo statistiniai duomenys, galėję parodyti dar įvairesnį Pilaitės mikrorajono gyventojų veidą. Jie bus galutinai paruošti 2003 m. rudenį. Ateityje galėtų būti parengtas išsamesnis bei gilesnių tyrimų darbas apie Pilaitę ir jos apylinkes. Prie greito leidinio pasirodymo prisidėjo Pilaitėje veikiančių įstaigų, bendrijų atstovų suteiktos žinios. Skelbiami duomenys nebūtų tokie įvairūs be šio mikrorajono seniūno pavaduotojo Vladislavo Užpolevičiaus parodyto ypatingo dėmesingumo bei patarimų. Čia gyvenusią dar vieną įžymybę, lenkų rašytoją Zofiją Nalkovską, padėjo prikelti iš užmaršties Vilniaus Adomo Mickevičiaus bibliotekos bibliografė Nijolė Sisaitė. Kai kuriuos paskelbtus Mykolo Očapovskio, Vilniaus universiteto profesoriaus, garsaus agronomo, pirmųjų Lietuvoje (Pilaitėje) Praktinės agronomijos instituto bei aukštesniosios plataus profilio žemės ūkio mokyklos įkūrimo iniciatoriaus, biografijos duomenis patikslino Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos J. G. Herderio skaityklos vedėja Asta Miltenytė. Ankstesniųjų Pilaitės šeiminių Pimonovų gyvenimo faktus papildė Vytauto Damaševičiaus, kūręsio dokumentinį filmą apie vieną iš šios giminės palikuonių, bei Kęstučio Mozerio, Eugenijos ir Leonido Pimonovų Alzheimerio fondo pirmininko, prisiminimai. Nuoširdus dėkui visiems už visokeriopą pagalbą.

Pilaitės statusas bėgant amžiams. Keletas kilometrų į šiaurės vakarus nuo Vilniaus, prie Sudervės (šnekamojoje kalboje paplitęs pavadinimas Sudervėlė) upelio, yra vieta, vadinama Pilaite. Manoma, tolimoje

praeityje čia būta svarbios strateginės pilies, įėjusios į Vilniaus gynybos sistemą, vėliau - garsaus dvaro, Sudervės krašto centro. Apie Pilaitės kaimą iš sovietmečio laikų žinota, jį esantį Vilniaus rajone, Buivydiškių apylinkėje, nutolusį nuo miesto vidurio 6 km. Čia buvo Buivydiškių žemės ūkio technikumų gamybinis centras. Prieš pat Lietuvos valstybingumo atkūrimą pradėtas statyti naujausias Vilniaus daugiabučių gyvenamųjų namų rajonas. Jis yra į šiaurės vakarus nuo Karoliniškių, Viršuliškių ir Justiniškių. Nuo kitų sostinės tokių mikrorajonų savo geografine padėtimi Pilaitė skiriasi lyg būtų kokioje salelėje. Į ją galima patekti įveikus keleto kilometrų dykvietę, už kurios pasitinka pilki daugiaaukščiai namai su puikia medžių juosta ant kalvaičių. Šioje teritorijoje pirmieji masiniai statybos darbai pradėti 1989 m. Planuota, kad čia gyvens nuo 30 iki 70 tūkstančių žmonių. 1991 m. pabaigoje pradėjo keltis pirmieji naujakuriai. Tačiau pasikeitus šalies politiniam statusui, perėjus nuo komandinės ekonomikos į laisvosios rinkos, šio mikrorajono gyvenamųjų namų statybos tempai smarkiai sulėtėjo. Nors senovės Pilaitėje būta dvaro, verslo įstaigų, mokymo bazių, čia gyveno, ilsėjosi ar svečiavosi garbūs asmenys, apie tai išliko nedaug šaltinių. Kaip pastebi istorinio ir kultūrinio paveldo tyrėjai, informacijos šaltinių stoka būdinga visam Vilniaus kraštui. Manoma, kad jų dar galima rasti Lenkijos, Baltarusijos archyvuose. Taigi Pilaitės ir jos apylinkių istorija nepakankamai ištyrinėta. Neturint pilnos ankstesniųjų rašytinių ir spausdintinių šaltinių bibliografijos bei platesnių, ne tik žvalgomųjų archeologinių tyrimų, per anksti teigti, kad viskas žinoma apie anų laikų Pilaitę ir jos apylinkes. Tačiau jau atliktų tyrimų mastai leidžia susidaryti fragmentinį vaizdą apie anų laikų Pilaitę ir jos apylinkes.

Pilaitė spaudoje. Išanalizavus informacijos šaltinius apie Pilaitę, teko pripažinti, kad ir čia gyvenimas nestovi vietoje. Tad dažnai kartojama sparnuota frazė, kad daugiabučių namų kvartalai – tai miegamieji rajonai, Pilaitei tinka iš dalies. Čia gyvenimas taip pat juda. Tik gal ne visada tomis kryptimis, kuriomis norėtusi ar ne tokiais tempais kaip miesto centre. Pagal Vygando Marburgiečio „Naujoje Prūsijos kronikoje“ pateiktas užuominas: „1388 metais magistras su aukštais pareigūnais paskiria žygį. Maršalas brolis Engelhardas Rabė ir didysis komturas įžengia į Lietuvą, į Romainių žemę. Jie ėjo per pievą apgulti Visvaldės pilies“, spėjama, kad minėta pilis galėjo būti Pilaitėje („Wissewalde“ vokiečių kalba reiškia stumbrų giria). Jei pavyktų tokį teiginį paremti ir archeologiniais faktais, tai ši kronika būtų vienas pirmųjų žinomų rašytinių šaltinių apie šią vietovę. Tai dabar tik spėlionės, kurias kaip tikrą faktą kartoja daugelis autorių. Kituose ankstesniųjų laikų literatūrinuose šaltiniuose pateikiami duomenys apie senąją Pilaitę neišsamūs. Neretai jie antrinami, retsykais šiek tiek papildyti. Ši vietovė ne kartą minima dar carizmo laikais pasirodžiusiose populiariuose kelionių žinyuose. Tai „Przechadzki po Wilnie i jeg okolicach“ („Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes“), pasirodžiusiame pirmame (1856) knygos ir antrame pataisytame bei papildytame leidime (1859) lenkų kalba. Jos autorius - Jan ze Sliwina (Jonas iš Slivino). Tai slapyvardis įžymaus XIX a. istoriko, archeologo, etnografo, publicisto, leidėjo ir spaustuvininko Adomo Honorio Kirkoro. 1991 m. ši knyga išleista ir lietuvių kalba. Duomenų apie šią vietovę užtinkama ir „Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych Krajów Słowiańskich“ („Lenkų karalystės ir slavų kraštų geografinis žodynas“, 1895, t.14). Apie Pilaitę rašyta ir „Encyclopedia powszechna“ („Visuotinė enciklopedija“, 1868, t.28). Tarpukario Lietuvoje apie ją yra rašę A. Juškevičius ir J. Maceina keliauninko vadove „Vilnius ir jo apylinkės“ (1937). Ši knyga išleista ir mūsų dienomis (1991). Sovietmečiu populiariuose vadovuose Vilniaus apylinkėms pažinti taip pat užsimenama apie Pilaitę. Tai E. Danilevičiaus „Maršrutai iš Vilniaus“ (1975), Č. Kudabos „Nerimi“

(1985) knygos. Apie šią vietovę žinių pateikta periodinėje spaudoje. Iš jų išsiskiria J. Jurkšto ir K. Labanausko Pilaitės dvaro su parku tyrinėjimai. Tikslesnį vaizdą, kas vyko Pilaitėje XIX a. pirmoje pusėje padeda susidaryti S. Šimatonio, A. Merkio, P. Šalčio darbai. Apie Pilaitę rašė B. Kviklys, žurnalistas ir kultūrologas, dėl sovietinės okupacijos pasitraukęs į Ameriką, „Mūsų Lietuvoje“ (JAV, Bostonas, 1964, t.1). Po nepriklausomybės atkūrimo šis enciklopedinis leidinys pasirodė ir Lietuvoje (1989-1991). Trumpos žinutės apie Pilaitę aptinkamos enciklopediniuose sovietinių ir dabartinių laikų leidiniuose. Duomenys apie Pilaitės seniūniją publikuoti „Pažintyje su Lietuva: tūkstantmečio knygoje“ (2000, jų autorius V. Užpolevičius). Lietuvos valstybingumo laikotarpiu Pilaitė ir jos apylinkės tapo ne vieno tiriamojo darbo objektu. Apie jos apylinkes rašė I. Žilienė diplomine darbe „Vilniaus verbos: arealas, funkcijos“ (1996); J. Čaplikas, J. Jurevičienė, L. Klimka, I. Seliukaitė projekte „Amatų kelias Vilniaus apylinkėse“ (1998), L. Balėnaitė „Planuojamas Verbų draustinis: istoriniai tyrimai“ (1994), G. Gajauskaitė, J. Jurevičienė. „Vilniaus etnokultūros draustinio projektas bendroje dalyje“ (1995, t.1). Apie dabartinę Pilaitę nemažai publikacijų periodinėje spaudoje. Parengtas ne vienas reportažas apie ją per televiziją bei radiją. Apie mikrorajoną sukurta svetainė internete (<http://www.geocities.com/pilait/>).

Valstybės saugomi objektai Pilaitėje. Vilniaus vakarinės dalies artimiausios apylinkės nepasižymi mūsų laikus pasiekusiais ir gerai išsilaikiusiais istorinio bei kultūrinio paveldo paminklais. Prie tokių priskiriami bažnyčios, koplyčios, dvarai, malūnai, parkai, sodai. Žinoma, kad Pilaitėje stovėjo šv. Rapolo bažnyčia, parapijos namai. Tačiau kurioje vietoje, dar nepavyko nustatyti. Pilaitės piliakalnis, buvusio dvaro sodybos pastatai ir kiti jos objektai, tame tarpe vandens malūnas, yra saugomo kultūros paveldo dalis.

Pilis-rūmai ir dvaras :spėlionės ir jų patikrinimas. Mūsų laikus pasiekė tik Pilaitės didybę liudijantys pėdsakai. Apie jos piliakalnyje skirtingais laikotarpiais galėjusius stovėti pastatus nepakanka įrodymų. Spėjama, kad čia galėjo būti kryžiuočių puolama Lietuvos kunigaikščiams priklausiusi Visvaldės pilis. Teigta, kad nuo seniausių ji saugojo kelią į Vilnių nuo kryžiuočių. Gal neatsitiktinumas, kad į vakarus nuo Pilaitės esanti kita kalva vietos gyventojų buvo vadinama „Kryžiuočių kapais“. Be to, jau tais laikais Sudervėlės upelio (išteka iš Buivydiškių pelkių, 11,8 km ilgio) vaga buvo patvenkta ir gražiai juosė piliakalnį. Netoliese tyvuliavęs Salotės ežerėlis taip pat galėjo kliudyti kryžiuočiams veržtis į sostinę. Manoma, kai pilis prarado gynybinę paskirtį, čia įsitvirtino turtinga Sudervės didikų Viršilų šeima ir įsirengė dvarą. Dar 1975 m. „Lietuvos TSR archeologijos atlase“ (t.2) Pilaitės piliakalnis buvo priskirtas prie XVI-XVIII a. karinių įtvirtinimų. Ten jis tai kalva su 4-5 m aukščio šlaitais, viršuje maždaug 80 m ilgio šiaurės rytų - pietvakarių kryptimi ir 40 m pločio. Ten aptikta akmens ir plytų mūro liekanų. Vėlesni Pilaitės piliavietės archeologiniai ir geofiziniai tyrimai paliudijo, kad yra XVI a. antra pusė - XVII a. pirma pusė datuotinos dvarvietės buvusių statinių. Be to, šie tyrimai patvirtino spėjimą, kad Pilaitės kalvos rytinį, šiaurės rytinį ir dalį šiaurinio šlaito juosė nestora gynybinė siena su pavieniais bokšteliais. Vieno jų liekanos iširtos. Kitų buvimo vieta gali būti atrandama geofizinių tyrimų pagalba. Manoma, kad iki tol neapgyvendintoje kalvoje buvo pastatyti dvaro pastatai. Ten stovėję rūmai galėjo būti apie 16x12 m dydžio (jų liekanos išliko piliavietės aikštelės pietvakarinėje dalyje, kur dabar matosi didelė duobė, likusi išardžius pastato sienas ir rūšį). Paskutiniųjų Pilaitės piliakalnio tyrimų metu (1996-1997) buvo sutvarkyti jo griūvantys šlaitai pietų ir pietvakarių dalyje. Jie išpinti medine tvorele bei užpilti atvežtiniu gruntu. Pripažinta, kad tyrinėta kalva turėtų būti saugoma kaip vientisa teritorija.

Pilaitės dvaro vandens malūnas (XVI-XIX a.) – saugotinas paminklas. Jis laikomas čia buvusio dvaro sodybos teritorijos sudėtinė dalimi. Apie šį malūną užsimenama nuo XVI a. Jo tipas priešūtvankinis. Kaip teigia archeologas Zenonas Baubonis, šio objekto restauravimo iniciatorius, Lietuvoje, kuri garsėjo vandens malūnais nuo XIII a., neišliko nė vieno tokio tipo paskutinės kartos – vandens turbinų sukamo – malūno, kurį galėtų pamatyti visuomenė. Tokie malūnai būdingi XIX a. pabaigai – XX a. viduriui. Pilaitės dvaro teritorijoje veikęs tokios įrangos malūnas turi išlikusią autentišką radialinę ašinę penkiolikos arklių jėgų turbiną. Jis dar ankstesniais laikais tobulintas, baigtas rekonstruoti 1893 m. Kadangi šio malūno fizinis stovis mūsų laikus pasiekė prastas: medinė jo dalis sudegė 1989 m. Buvo likę tik pamatai. Teko jį iš naujo pastatyti. Atstatytas malūnas yra 50 m atstumu nuo upelio kranto, turi cokolinį aukštą iš akmenų mūro su pertvara. Kiti du jo aukštai - mediniai. Pietinė pastato dalis gyvenama. Joje malūnininko butas. Cokolinis aukštas ir šiaurinė medinio pastato dalis – malūnas. Turbinos kamera betoninė. Čia įtaisyta „*Frencis*“ tipo turbina. Privedamasis – betoninis, o nuvedamasis kanalas – akmenų mūro. Du Sudervėlės upelio protakai („vienuoliai“) – betoniniai. Užtvanka padaryta iš žemių ir betono. Tvenkinio plotas – 1, 2 ha, o vidutinis gylis – 1, 5 m. Sovietmečiu čia buvo Buivydiškių žemės ūkio technikumо žuvininkystės tvenkinys. 1989 m. jis nurašytas, vanduo nuleistas. Čia nebus vykdoma ekonominė veikla. Pilaitės vandens malūnas turėtų tapti svarbiu Lietuvos materialinio kultūros paveldo pažinimo ir saugojimo centru. Jau įrengta ekspozicija. Ji skirta supažindinti visuomenę su vandens malūnų istorija Rytų Lietuvoje. Būtent šioje krašto dalyje jie buvo labiausiai paplitę dėl palankių gamtinių sąlygų – gausybės kalvelių ir upelių. Planuojama ir toliau rinkti vandens malūnų įrenginius bei rodyti hidroenergijos išgavimo įrenginių, girnų, valcų technologinio kitimo raidą. Atstatytasis vandens malūnas - privati. Z. Baubonio nuosavybė. Čia jis ir gyvena. Malūno atstatymui naudotos asmeninės lėšos. Neapsieita ir be rėmėjų.

Išskirtiniai architektūros sprendimai. Pilaitė nuo kitų sostinės rajonų išsiskiria originaliu daugiabučių panelinių gyvenamųjų namų išplanavimu su uždalais vidiniais kiemais, į kuriuos negali patekti transporto priemonės. Juose įkurti poilsio, vaikų žaidimo, krepšinio ir kitų sporto šakų aikštelės. Automobiliams parkuoti skirtos gatvių šalikelės prieš namus bei tam įrengta 18 požeminių garažų, 22 saugomos antžeminės automobilių aikštelės.

Pilaitės kaimiškos vietovės ir lankytinos vietos. Tenka apgailestauti, kad dar mažai kas žinoma apie Pilaitės seniūnijai atitekusias kaimiškas vietoves iš anų laikų. Jose, kaip visame Rytų Lietuvos etnografiniame regione, dominavo valstietiška kultūra, grindžiama rutininio ūkininkavimo sąlygomis. Valstiečiai gyveno beveik tik gatviniuose ir kupetiniuose kaimuose. Juose vyravo tradicinė-trilaukė žemėnaudos sistema su palyginti prastais žemės ūkio naudmenimis. Valstiečiai gyveno iš baudžiavos laikų paveldėtuose labai skurdžiuose trobesiuose. Jose buvo dūminės krosnys, gyvenamosios patalpos be grindų. Tačiau Pilaitės kaimiškos vietovės ir šiais laikais vertingos ir įdomios kultūrinio paveldo požiūriu. Ypač puikiai dera išlikusios kaimų sodybos prie natūralios augmenijos. Dar galutinai nenunykę senųjų keliukų tinklo kontūrai. Kai kurios iš Pilaitės kaimiškųjų vietovių pripažintos saugotino sukultūrinto kraštovaizdžio teritorija (Naujosios, Platiniškių kaimas). Greta Pilaitės seniūnijos teritorijos yra Griovių geomorfologinis draustinis. Jo dalis įsiterpia ir į Pilaitės teritoriją. Netoli Papiškių kaimo, kuris anksčiau priklausė jėzuitams, o vėliau Pilaitės dvarui, yra Medžiakalnio geomorfologinis draustinis. Gudelių kaime, kurio dalis priklauso Pilaitės seniūnijai, yra pilkapių. Tai buvęs svarbus laidojimo objektas V-VIII a., o anksčiau – senovės gyvenvietė. Jau nebe Pilaitės teritorijoje esantys gretimi kaimai taip pat įdomūs. Už

Gudelių, Pasieniuose, aptikta akmens amžiaus radimvietė ir stovyklavietė. Tai ankstyvojo mezolito (VIII tūkstantmečio pirmos pusės prieš Kristų) svidrų-madleno kultūros palikimas. Už Naujakiemio yra Bieliūnų kaimo ažuolas, pripažintas saugotinu gamtos paminklu. Kriauciūnų kaime 1989 m. rugsėjo 1 d. atidengtas paminklas lenkų Armijos Krajovos Vilniaus gynimo nuo vokiečių okupantų per Antrąjį pasaulinį karą (1944 m. liepos 14 d.) atminimui įamžinti. Sovietmečiu apie šį faktą buvo nutylima, kad visa garbė šiame kare atitektų tik Raudonajai Armijai.

Vilniaus verbų tradicija – pirmasis Pilaitės apylinkių stebuklas. Lietuvoje Vilnius nuo seno garsus savitomis verbomis. Tačiau mažai kam žinoma, kad jų kilties centras – Pilaitės ir greta jos esančių apylinkių vietovės. Išsiaiškinta, kad Vilniaus verbos anksčiau rištos nedidelėje teritorijoje nei manyta anksčiau. Jų gamybos arealas aprėpia buvusių Pilaitės bei gretimų jai dvarų vietoves. Tai istoriškai priklausiusios Mazūriškių (Naujakiemio aukštutinio, Naujakiemio žemutinio, Karveliškių, Kopylninkų, Dubialų), Buivydiškių (Vaivadiškių, Bagdoniškių, Viktoriškių, Zabrancų, Soldenios, Skatulos), Pilaitės (Papiškių) ir Padekaniškių (Platiniškių) dvarams kaimų bei Čekoniškių dvaro vietovės. Manoma, jų gamyba siekia XIX a. pradžią, o atsirado iš Vilniaus amatininkų procesijų popierinių puošmenų. Verbų pynimas tapo savotišku verslu, net pagrindiniu pajamų šaltiniu dėl nenašios žemės. Nuo seno veikė jų gamybos cechai, kuriuose triūsė atskiros šeimos. Verbas pradėdavo pinti maždaug nuo 13 metų. Dažniausia vienas iš šeimos narių išmokdavo jų rišimomeno iš kaimynų arba šį amatą perimdavo iš savo tėvų, senelių, o vėliau, sukūrus šeimą, į šį darbą įtraukdavo ir artimuosius. Kaip taisyklė jas riša pagyvenusio amžiaus moterys (šiuo metu, pablogėjus pragyvenimo lygiui, šio amato imasi ir jaunos moterys). Šį amatą-meną buvo įvaldę ir vyrai. Verbos buvo rišamos nuo Kalėdų iki Verbų sekmadienio. Vengta jas gaminti bendrai vakarojant pas kurį nors vieną iš kaimynų. Baimintasi, kad nebūtų nusižiūrėti raštai. Žaliavų verboms renka iš aplinkinių laukų, augina darželiuose. Vilniaus verboms nebūdinga tradicinių verbų – kadugio, žilvičio šakelių – paskirtis. Jomis neplakama, nerūkoma nuo griausmo bei pirmą kartą išvarant gyvulius, nesiekta pakeisti tradicinių verbų. Iš pradžių Vilniaus verbos buvo neatskiriama Verbų sekmadienio atributas, į bažnyčią nešamos ir šventinamos kaip kadugio, žilvičio rykštelės neatskiriama dalis. Jos kaip ir tradicinės buvo neatsiejamoms nuo šios krikščioniškos šventės apeigų. Tačiau jos turėjo ir kitokią paskirtį - puošti namuose šventųjų paveikslus. Lenkų laikais Vilniaus verboms pavyko išlikti Verbų sekmadienio atributu. Po Antrojo pasaulinio karo popierinės verbos, nors vertintos kaip kičas, turėjo didesnę paklausą nei padarytos iš džiovintų augalų. Skirtingai nei pagamintos iš augalinių žaliavų verbos, popierinės verbos laikytos grynai religinės paskirties, o ne liaudies meno kūriniais. Todėl tarybinė valdžia ypač nepalankiai žiūrėjo į popierinių verbų gamybą bei prekybą. XX a. antroje pusėje Vilniaus verbomis pradėdama prekiauti „Kaziuko“ mugėje. Tik 1965 m. leidžiama laisvai jomis prekiauti. Vilniaus verbomis susidomi muziejaininkai. Jos tampa meno kūriniumi, interjero puošybos elementu, suvenyru. 1982 m. verbų pynėjai priimami į tautodailininkų sąjungą. Kitokia nei religinė Vilniaus verbų paskirtis skatino ieškoti naujų meninių sprendimų. Nuo nedidelių bei vidutinių „volelių“ jos išauga iki didžiulių „balionų“, „grybų“, „ramunių“, „lelijų“.

Bendruomenės, centrai, organizacijos, klubai. Pastaruoju metu juntamas spartesnis klubų, bendruomenių steigimasis Pilaitėje. Tai rodo didesnę šio mikrorajono gyventojų pilietinį aktyvumą. Tačiau ir jiems atsirasti būtini postūmiai. Jie įvairūs. Tai noras bendrauti pagal amžių, pomėgius, mėginti kolektyviai spręsti keblias problemas

bei bendromis pastangomis siekti savų tikslų. Be to, įvairios bendruomenės skatinamos steigtis ir įvairių tarptautinių institucijų. Remiami jų inicijuoti projektai.

Gyventojų sociologinės apklausos rezultatai. Šiame rajone dauguma asmenų gyvena nuo 5 iki 10 metų (43%) ir ilgiau (21%). Tarp naujakurių vyrauja jaunesnio amžiaus asmenys (43% - 20-29 metų - yra naujakuriai). Pilaitės miške lankosi apie pusę respondentų bent kartą per savaitę ir dar apie trečdalis (29%) bent kartą per mėnesį. Moterys miške lankosi dažniau. Kartą per savaitę dažniausiai lankosi 50-59 metų amžiaus gyventojai (59% šio amžiaus asmenų lankosi kartą per savaitę), tuo tarpu apie 88 % jaunimo čia apsilanko bent kartą per mėnesį ir dažniau. Miške kartą per savaitę lankosi apie pusę respondentų nepriklausomai nuo jų užsiėmimo, tuo tarpu kartą per metus arba išvis neapsilanko tarnautojai (15% jų čia užsuka kartą per metus arba nė karto). Dažniausi miško lankytojai, gyvenantys Pilaitėje nuo 5 iki 10 metų ir ilgesnį laiką. Respondentai, žinantys apie šiame mikrorajone veikiančią bendruomenę (tokių yra apie 50%), miške vidutiniškai lankosi dažniau. 92% respondentų nurodo, kad ateityje miškas turėtų būti pripažintas miško parku bei jame draudžiama bet kokia ūkinė veikla. Tik 3,8% respondentų pasisako už golfo aikštyno įkūrimą. Moterys labiau norėtų miško parko (93,8% moterų ir 90,4% vyrų), tuo tarpu vyrai labiau siekia golfo aikštyno (5,0% vyrų ir 2,8% moterų). Kuo dažniau respondentai lankosi miške, tuo labiau nori, kad jis būtų pripažintas miško parku. Kuo rečiau asmenys čia užsuka, tuo labiau pageidauja golfo aikštyno įkūrimo (iš nesilankančių apie 17 % nori žaisti golfą, o iš besilankančių kartą per savaitę jis patiktų tik 1,4%). Respondentas, pritaręs Pilaitės bendruomenės siekiams išsaugoti mišką, nors ir neplanuoja dalyvauti jos veikloje, teigiamai (apie 93-96% pritariančiųjų) žiūri į miško parko steigimą. 87% apklaustųjų nesidomi golfu, nors 8% iš jų teko jį žaisti. Šią sporto šaką praktikuoja daugiau vyrai nei moterys. Nesidominčiųjų golfo žaidimu skaičius amžiaus grupėse auga respondentams tampant vyresniems. Tuo tarpu golfu domisi daugiausia 20-39 metų amžiaus asmenys (apie 14 %). Šis skaičius mažėja respondentams senėjant. Labiausia golfo žaidimu domisi studentai ir verslininkai arba vadovai (21-23% asmenų šiose grupėse) bei neseniai atsikėlę gyventi į Pilaitę žmonės. Tarp tų, kurie nori šio sporto, 32% net nesidomi golfo žaidimu, apie 50% domisi, tačiau jo nepraktikuoja. Jei greta Vilniaus būtų įkurtas golfo aikštynas, jame žaistų tik apie 11,9% respondentų ir daugiausia tai būtų 20-29 metų amžiaus asmenys. Tuo tarpu nežaidžiančiųjų procentas auga respondentams tampant vyresniais. Golfą žaisti labiausia pageidauja apie 25% studentų ir 29% verslininkų arba vadovų. Žaisti golfą daugiau nori naujakuriai (iki 18%) negu ilgiau čia gyvenantys asmenys. Jei Pilaitės mikrorajone būtų įkurtas golfo aikštynas, jame žaistų apie 11% respondentų. 12% jį praktikuotų greta Vilniaus. Tik apie 49% respondentų, siekiančių žaisti golfą greta sostinės, rinktųsi Pilaitę. Čia įrengtame golfo aikštyne labiausia norėtų jį žaisti 30-39 metų asmenys (apie 15% respondentų 30-39 metų amžiaus), tai būtų studentai (apie 20%) ir verslininkai (vadovai, apie 23%). Apie 86% asmenų siekiančių, kad Pilaitės miškas būtų pripažintas miško parku, jame golfo nežaistų. Apie 88% respondentų mano, kad greta Pilaitės įkurtas šio sporto aikštynas turės neigiamų pasekmių jos miškui. Respondentai, čia įrengus golfo aikštyną, prie didžiausių pokyčių priskyrė vietos pasivaikščiojimams netekimą (48%) ir tik 5% nurodė papildomų darbo vietų atsiradimą, 22% nuogaustauja dėl papildomų ekologinių problemų, kurias sukeltų golfo aikštynuose naudojami herbicidai.

Patariamojo balso Pilaitės gyventojų taryba prie seniūnijos. 2003 m. kovo 26 d. Pilaitės bendruomenės aktyvo ir gyventojų susirinkime nutarta įsteigti patariamojo pobūdžio tarybą prie seniūnijos. Tokia institucija dirba

visuomeniniais pagrindais. Jos nariais gali būti kiekvienas Pilaitės gyventojas, norintis ir galintis prisidėti prie įvairių pilietinių iniciatyvų įgyvendinimo. Apie tokį norą reikia pranešti raštu. Tarybos narių skaičius neribojamas. Į jos kompetenciją įeina seniūnijai skirtų asignavimų panaudojimo; viešųjų paslaugų teikimo gyventojams; vietinės reikšmės kelių, gatvių, šaligatvių, aikščių ir kapinių tvarkymo bei aplinkos apsaugos ir sanitarijos; seniūnijai nuosavybės teise priklausančių bei valdomų patikėjimo teise pastatų ir statinių būklės; priešgaisrinės apsaugos, pasirengimo avarijų ir potvynių padariniams likviduoti; vietinio susisiekimo transporto organizavimo; vaikų (iki 16 metų) mokyklos lankomumo ir vaikų teisės apsaugos; gyventojų užimtumo bei atskirų šeimų (asmenų) gyvenimo sąlygų; kultūrinio ir sportinio gyvenimo, laisvalaikio; naminių gyvūnų ir gyvulių laikymo; seniūno ir seniūnijos valstybės tarnautojų bei darbuotojų, dirbančių pagal sutartis, darbo; savivaldybės administracijos ir savivaldybės bei valstybės įstaigų veiklos seniūnijai priskirtoje teritorijoje, bei kitokių klausimų svarstymo reikalai.

Pilaitės pagyvenusių žmonių dienos centras. Jis pradėjo veiklą ankstesnėse seniūnijos patalpose (Įsruities g. 16) 2000 m. vasario 11 d. Tačiau jo užuomazgų būta anksčiau. 1999 m. čia įkurta skaitykla – poilsio kambarys tapo pagyvenusių žmonių susibūrimo vieta. Nuo pat pradžios šio centro koordinatorė Irena Orvidienė. Jis siekia sudaryti galimybę vienišiams žmonėms, pensininkų šeimoms, žmonėms su negalia integruotis į bendruomenės gyvenimą, užsiimti mėgiama veikla, prasmingai praleisti laisvalaikį, spręsti psichologines problemas grupėse, organizuoti iškylas po Pilaitės apylinkes bei į kitas krašto vietas. Čia skaitomos įvairios paskaitos tiek pačių jo lankytojų, tiek atvykstančių iš kitur, rengiami šaškių-šachmatų turnyrai, žaidžiamas stalo tenisas, galima mokytis anglų kalbos. Centras turi apie 200 lankytojų, iš jų apie 40 % – vyrai, didesnioji dalis - vieniši žmonės, našliai. Prie Pilaitės pagyvenusių žmonių centro veiklos įvairovės prisideda jo lankytojų aktyvumas ir geranoriškumas. Tarp tokių paminėtini buvęs žurnalistas Algimantas Šukys, chemikas-technologas – Aloyzas Vidimantas, Adelė Petrošiūtė – „Trečio amžiaus universiteto“ choro vadovė, Vladimiras Chabane – šachmatų treneris, ilgą laiką dirbęs su vaikais. Akiratį praplečia Petro Plumpos skaitomos paskaitos. Į šį centrą skaityti paskaitų iš Kauno atvyksta kalbininkė Vladė Pukienė. Čia lankosi buvęs Lietuvos armijos savanoris Jonas Masiulionis. Jis kovojo dėl užgrobtos Vilniaus krašto susigrąžinimo. Meniškomis verbomis stebina jų rišėja Vanda Daroškevič, puikiais meziniais - Marijona Petrauskienė. Iniciatyvumo nestokoja ir kiti šio centro lankytojai. Tai Michalina Bankauskienė, Vita Bernatonytė, Vytautas Češūnas, Janina Gricienė, Juzefa Kazimieraitienė, Vida Kekužienė, Aloyzas Liepinis, Kristina Martinaitienė, Leonas Montrimas, Marija Petrovič, Vlada Rūta, Elena Vilkinienė. Būtų galima vardinti ir vardinti šio centro aktyvistų pavardes. Neseniai ši pagyvenusių žmonių bendruomenė užmezgė ryšius su šv. Juozapo parapijos vaikų dienos centru. Numatyta bendrai rengti religines šventes, plėtoti tarpusavio pagalbą. Pilaitės pagyvenusių žmonių dienos centro veiklą palankiai įvertino svečiai iš Danijos, kurioje skiriamas ypatingas dėmesys tokio amžiaus piliečių problemoms. Ten jiems rinktis ir bendrauti statomi atskiri pastatai, yra aptarnaujantis personalas. Svečius stebino šio centro gebėjimas išradingai naudoti turimas sąlygas bei priemones. Vilniuje panašus centras veikia nepalyginamai erdvesnėse patalpose prie Šeškinės seniūnijos.

Tikėjimo reikalai šių dienų Pilaitėje. Dar būdamas Vilniaus Arkivyskupu metropolitu Audrys Juozas Bačkis aštuonetą metų svajojo Pilaitėje įkurti šv. Juozapo parapijos maldos namus. Gali būti, kad prie greitesnio tokio sumanymo įgyvendinimo prisidėjo ir Pilaitės mamų nuogaštavimai, kai čia intensyviai ėmė lankytis Jehovos ir Mormonų sektų atstovai verbuoti naujų narių. Jų taikinyje atsirado vaikai ir jaunimas. Baimindamosi, kad atžalos

nepatektų šių sektų įtakon, kai kurios Pilaitės mamos kreipėsi į Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo parapijos (anksčiau jai priklausė ir Pilaitės gyventojų tikėjimo reikalai) kleboną ir išsakė nuomonę dėl būtinybės čia turėti katalikiškus maldos namus. Tada dar Vilniaus arkivyskupas metropolitas Audrys Juozas Bačkis 1999 m. vasario 17 d. pasirašė dekretą, pagal kurį Pilaitės mikrorajone, kuriame tuo metu gyveno apie 13 000 gyventojų, buvo įsteigta šv. Juozapo parapija. Jai priklauso Pilaitės mikrorajono, taip pat Buivydiškių, Zujūnų gyvenviečių ir 24 aplinkinių kaimų katalikai. Šios parapijos klebonu buvo paskirtas kunigas Kęstutis Ralys. Mišioms laikyti pasirinkta tik pastatyta Martyno Mažvydo vidurinės mokyklos aktų salė, kuri buvo pašventina Vilniaus arkivyskupo metropolito A. Bačkio. Čia buvo laikytos Mišios sekmadieniais lietuvių ir lenkų kalbomis. Pradėta galvoti ir apie atskirą Pilaitės katalikiškos bendruomenės parapijos centro statybą. Pirminiame jo projekte numatyta vieta, kur galėtų rinktis padidintos rizikos grupės vaikai ir jaunimas, pavyzdžiui, kenčiantys nuo priklausomybių ar ieškantis atramos gyvenime bei planuota greta įkurti globos namus seneliams. Tokios infrastruktūros statiniai ne naujiena pasaulyje. 2001 m. rugsėjo 8 d. Jo Eminencija Kardinolas A. J. Bačkis pašventino šv. Juozapo parapijos koplyčią ir parapijos centrą (Tolminkiemio g. 4) , kurių statyba truko apie pusmetį (statė „Vingės statyba“, šio projekto autoriai: M. Šaliamoras, J. Balkevičius, A. Burba, V. Ražaitis). Ta proga aukotos iškilmingos Mišios, vyko koncertas. Nuo 2002 m. balandžio mėn. šv. Juozapo parapijos klebonu paskirtas kun. Justinas Aleknavičius, kunigystės šventinimus priėmęs 1998 m. Kunigystei ruošėsi Kauno tarpdiecezinėje kunigų seminarijoje bei tarptautinėje seminarijoje Romoje (Italijoje), kur studijavo popiežiškajame šv. Kryžiaus universitete. Jį baigė 2002 m. pavasarį (suteiktas licenzijato laipsnis). Trečiais studijų metais (1994-1995) J. Aleknavičius mokė vaikus tikybos Nemėžio pradinėje mokykloje. 1998-1999 m. buvo Naujosios Vilnios šv. Kazimiero parapijoje vikaras bei greta vedė tikybos pamokas Naujosios Vilnios vidurinėje mokykloje. Šv. Juozapo parapijoje gyvena ir tarnauja 2003 m. iššventintas į kunigus Juzef Švabovič. Mišių metu patarnauja zakristijonas Adomas Zašauskas. Šv. Juozapo parapijos koplyčioje Mišios vyksta darbo ir poilsio dienomis lietuvių ir lenkų kalbomis. Dalis Pilaitės gyventojų meldžiasi Vilniaus Arkikatedroje, Bernardinų bei Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčioje Žvėryne. Koplyčioje yra elektriniai vargonai, kuriais grojama Mišių bei kitų pamaldų metu. Šiuo metu paskirtas atskiras laikas poilsio dienomis Mišioms vaikams ir jaunimui. Vienoje iš šv. Juozapo parapijos centro salių renkasi vaikai iš padidintos rizikos šeimų. Tai aukščiau aptarto, tačiau dar galutinai neįtvirtinto „Vaikų dienos centro“ vieta. Be to, čia kiekvienos savaitės šeštadienį vyksta muzikos pamokėlės (dainavimas, grojimas, muzikiniai žaidimai), dailės pamokėlės (piešimas, karpymas, lankstymas), etikos pamokėlės (pasakų skaitymas ir aptarimas). Tai beveik šeštadieninės mokyklėlės, kurių galima užtikti prie parapijos namų tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje, pavyzdys. Šiuo metu šių užsiėmimų vadovė Lilija Šerlat (ji kartu ir daugiavaikių šeimų seniūnė Pilaitėje) ir Nijolė Pelakauskienė, Martyno Mažvydo mokyklos edukologė. Kitoje salėje vyksta katechezės užsiėmimai – vaikai ruošiami priimti Susitaikinimo ir Eucharistijos sakramentus (Pirmąją komuniją). Paaugliai ir suaugusieji čia gilina savo tikėjimo žinias ruošdamiesi Sutvirtinimo sakramentui. Dalis katechečių moko tikėjimo pagrindų Pilaitės bei Zujūnų seniūnijų mokyklose. Naujuosiuose parapijos namuose atidarytos šarvojimo patalpos. Pastarosios reikalais rūpinasi Vilniaus arkivyskupijos Ekonomo tarnyba. Šv. Juozapo parapijos namuose ruošiami įkurti biblioteką. Šiuo metu jos reikmėms jau įrengta keletas metalinių lentynų. Tai UAB „Virnesta“ labdara. Prie šv. Juozapo parapijos namų vyksta Vilniaus arkivyskupijos „Carito“ labdarina veikla. Kartą per savaitę nuo 17 iki 19 val. išdalinami rūbai

socialiai remtiniems asmenims. Jie aprūpinami maisto produktais prieš didžiąsias religijos šventes. Dar nepastatyta ir pati bažnyčia, kuriai palikta vieta greta šio architektūrinio ansamblio. Ar ji bus pastatyta ateityje, neaišku. Po kol kas jos funkcijas atlieka koplyčia. Šv. Juozapo parapijos centro pasipildymas naujais statiniais priklausys nuo finansinių galimybių bei pačios katalikiškos bendruomenės reikmių.

Dažnesnis transportas, šaligatvis prie magistralės ir turgus - daugelio svajonė (Pilaitės bendruomenės duomenimis). Šio mikrorajono gyventojai kreipėsi į Pilaitės bendruomenę prašydami tarpininkauti nutiesiant šaligatvius prie naujojo kelio. Jie nepatenki ir maršrutinių autobusų kursavimo grafiku į miesto centrą ir iš jo. Žmonės norėtų, kad šie dažniau kursuotų, ne tik kai kuriomis valandomis. Turgus, kuriame būtų galima įsigyti šviežių daržovių ir vaisių ar juos čia parduoti, – vienas dažniausių Pilaitės gyventojų pageidavimų.

Kas turėtų keistis Pilaitėje netolimoje ateityje. Pagal Vilniaus miesto teritorijos bendrąjį planą šiaurinėje Pilaitės dalyje, Zujūnų link, 200 ha plote, keturiuose šimtuose sklypų, numatyta statyti sublokuotus gyvenamuosius namus su visuomeninės paskirties patalpomis pirmame aukšte. Šioje teritorijoje turėtų atsirasti ir visuomeninės paskirties objektai: vaikų lopšeliai-darželiai, mokyklos, sveikatos apsaugos, buitinio komplekso, pirties, pastovaus turgaus, garažų ir kitokių įstaigų pastatai. Čia planuojamas ir parkas. Šiuo metu vyksta teismai dėl šios teritorijos. Tikrieji savininkai siekia susigrąžinti teises į anksčiau čia jiems priklausiusias žemes. Jei atsirastų lėšų, greta šv. Jurgio parapijos namų turėtų būti pastatyta bažnyčia. Reikėtų dar trijų lopšelių-darželių, keleto naujų mokyklų. Tai sudarytų sąlygas mokytis be pamainų. Pilaitės vakarinėje dalyje, Gilužio ežero link, vietoje anksčiau numatytų daugiaaukščių panelinių namų turėtų iškilti ne didesni kaip penkių aukštų mūriniai pastatai su dvišlaičiais stogais ir mansardomis. Salotės ežero kryptimi, pietų pusės link, rezervuota vieta dviejų aukštų ištaigingiems kotedžams statyti. **Kas turėtų keistis Pilaitėje tolimesnėje ateityje.** Atrodo, Pilaitė ilgai snaudusi bunda. Viena po kitos atsiranda įvairios bendrijos. Telkiamasi pagal amžiaus ir interesų grupes. Didėja paslaugas teikiančių įstaigų skaičius. Tai tik iš dalies gali tenkinti kintančias dvidešimtojo amžiaus pabaigos ir dvidešimt pirmojo amžiaus pradžios žmogaus įvairias reikmes. Laisvosios rinkos dėsniai formuoja Pilaitės įstaigų vaizdą su pastebima kultūrai būtinų institucijų spraga. Galima džiaugtis, kad vidurinės mokyklos yra kultūrinių ir sportinių renginių židiniai. Prie to prisideda šv. Juozapo parapijos namai. Seniūnija, turėdama palyginti nedideles patalpas, Pilaitės žmonių poilsio bei kultūros renginiams, bendravimui pagal interesus leidžia naudoti posėdžių salę. Tačiau jos per mažai viso mikrorajono mastu. Pilaitė dar negali prilygti Mažajai Lietuvai nei architektūros, nei atliktų darbų mastais. Ar Mažosios Lietuvos atminimui įamžinti pasirinktas Pilaitės rajonas taps ateityje kažkuo panašus į praeitų laikų šį kraštą, aukštos kultūros ir didingo palikimo, parodys laikas. Tačiau jau dabar reikėtų pagalvoti apie didelių išlaidų nereikalaujančius Pilaitės puošimo reikalus. Vienas tokių galėtų būti autentiškų herbų iškabinimas ant Karaliaučiaus krašto miestų vardais pavadintų gatvių pirmųjų namų. Reikėtų siekti, kad ateityje pilkų daugiabučių namų vaizdą pajavirintų įdomesnių architektūrinių sprendimų bei atspalvių statiniai, o kai kurie jų primintų Karaliaučiaus krašto namų stilių. **K** Dar prieš pradėdant Pilaitėje statyti daugiabučius namus, patikinta, kad gražusis Sudervėlės slėnis bus naudojamas poilsio reikmėms. Ši puiki idėja galėtų būti atgaivinta. Atsižvelgiant, kad besiplečiantis Vilnius nespėjo išnaikinti kaimelių, Pilaitės teritorijoje apie piliakalnį ir kiek toliau tikėtų kurti parką su kaimiškėmis užėigomis, skulptūromis, sportinių reikmių aikštelėmis. Jis galėtų papildyti Karoliniškių

teritorijoje esantį Pasakų parką. Čia galėtų būti kuriamos alėjos Vilniaus miesto, Vilnijos ir Karaliaučiaus kraštų iškiliems asmenims atminti. O tokių būta. Viena jų turėtų būti pavadinta O. Radvilaitės-Mostovskos vardu. Čia būtinai reikėtų įamžinti ir šiai vietai nusipelnusių M. Očapovskio, M. Fričinskio, pirklių Pimonovų atminimą. Reikėtų skatinti kalvystės ir verbų rišimo verslą, kurie čia turi tradicijas bei tvirtus pagrindus. Apie juos galėtų kurtis kaimo turizmo zonos. Yra gamtinės vandenvietės, kurias tinkamai sutvarkius poilsiu, vasaros ir žiemos sportui, būtų galima tikėtis gausnesnio lankytojų srauto. Traukos vieta galėtų tapti atkurti autentiški Pilaitės piliakalnio statiniai. Tikslinga būtų netoliese visiems piliečiams pastatyti modernią biblioteką. Ji galėtų būti suprojektuota su atviromis vasaros skaityklomis puikioje senų medžių aplinkoje ir prie tinkamai sutvarkytų vandenviečių. Šiuo metu Pilaitė primena ramų užkampį. Jos naujasis veidas pilkas, o senajame ne ką beįžvelgsi po giliomis laiko nuosėdomis. Atsigręžus į praeitį tenka prisiminti, koku tikslu senovėje buvo statomos pilys. Jos lietuvių, kaip ir kitų tautų, gyvenime atsirado prasidėjus svetimšalių invazijai bei nedraugiškų kaimynų išpuoliams. Čia būdavo vyriausiojo bendruomenės vado gyvenamoji, o negandų metu - likusios bendruomenės narių saugos ir susitelkimo kovai prieš užpuolikus vieta. Būtent pilis būdavo tos vietos širdis. Tokius laikus šiame mikrorajone mena piliakalnis. Ant jo likę tik seniai buvusio statinio liekanos. Žinant, kad Pilaitės apylinkės pasirinktos gyvenamųjų namų statyboms (iš planuotų aštuonių aikštelių užstatytos trys), lieka viltis, kad kažkada šis mikrorajonas bus galutinai apgyvendintas. Gali būti, kad ir palei abi Vilniaus - Sudervės kelio puses nusidrieks kotedžų juosta. Po daugelio metų, pasibaigus blokinių namų naudojimo laikui, jų vietoje turėtų atsirasti kitokie gyvenamieji būstai, kuriuose būtų maloniau gyventi. Norėtusi tikėti, kad čia gyvenantys žmonės stengsis pagyvinti pilkų tonų aplinką ryškesniais atspalviais, prisidės prie siekio matyti šį naująjį mikrorajoną vieną iš saugiausių, moderniausių sostinėje su savitais natūralaus kraštovaizdžio nedarkančiais statiniais.

Panaudotos literatūros ir šaltinių sąrašas:

ALEKNA, Algirdas. Nepažįstami vardai Kernavės apylinkėje: recenzija [Onetos LUNSKAJOS knygai „Baltosios Pajautos slėnis“]. *Širvinta*, 2002, rugsėjo 7.

AŠEMBERGIENĖ, Gražna. „Mano visas gyvenimas – vienas beprotiškas poelgis – sako vienas geriausių būgnininkų Vladimiras TARASOVAS. *Respublika*, 1995, liepos 22, priedas „Julius“.

Amatų kelias. Iš : *Kultūros gyvenimas*, 1998, gruodžio 17 (Nr.22-23), p. 12.

ANDRIJONAS, Antanas. Kokia magistralė sujungs miesto centrą ir Pilaitę? Ar atitiks ji vilniečių lūkesčius? *Vakarinės naujienos*. 1998, gegužės 4, 5.

AUGUTIS, A. Pilaitė. *Vakarinės naujienos*, 1959, rugpjūčio 1.

BALĖNAITĖ, L. Planuojamas verbų draustinis: istoriniai tyrinėjimai. [Vilnius], 1994. *Paminklų restauravimo instituto archyvas*, f56714.

BALINSKI Michal; LIPIŃSKI Tymoteusz. *Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym*. Warszawa, 1843-1846, t.3, p. 201-202.

BAMBALAITĖ, Joana. Pilaitė – Vilniaus dalis ar kumetynas prie dvaro? *Laisvas laikraštis*, 2003, vasario 13-17.

BABICKAS, Darius. Pirmoji Vilniuje golfo aikštė bus įrengta prie Pilaitės. *Lietuvos rytas*. 1998, liepos 28, priedas Sostinė.

BABICKAS, Darius; VALONYTĖ, Ligita. Pilaitės klebonas dėl sklypo turės pasirungti. *Lietuvos rytas*, 2000, liepos 29, priedas Sostinė.

- BAUBONIS, Zenonas. Pilaitės piliakalnio teritorijos ,valgymai. Iš: *ATL 1994 ir 1995 metais*. Vilnius, 1996, p. 197.
- BERESNEVIČIUS Gintaras. Vasara Pilaitėje. Iš: *Vilkų saulutė*. Vilnius, 2003, p. 45-47. Bibliografija literatūrai polskiej. Nowy Korbuc. Oświecenie. Hasła Osobowe. Warszawa, 1967, t.5, p.348-349.
- BRAZIULIS, Rimantas. Apie golfą, statybas ir Pilaitės mišką. *Žalioji Lietuva*. 2002, balandis, Nr. 8.
- BRIEDIS, Apolinaras. Dainavo Judita Leitaitė. *Literatūra ir menas*, 1987, gruodžio 5.
- Carų valdžioje: 1832-1906. Iš: *Sentikiai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1679-1823* [interaktyvus] [žiūrėta 2003 kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.artium.lt/sentik/var5/ltist2.html>>.
- ČAPLIKAS, Jonas; JUREVIČIENĖ, Jūratė; KLIMKA, Libertas; SELIUKAITĖ, Irena. Amatų kelias Vilniaus apylinkėse. Vilnius: Kultūros ministerija, 1998. 72 p. (Rankraščio teisėmis).
- ČERKAUSKAS Martynas. Pilaitė : gyvenimas ant asfalto. *Vakarinės naujienos*, 1998, rugsėjo 12.
- ČERKAUSKAS, Martynas. Tiesiamas Pilaitės prospektas; Puošnūs kioskai : miestą galima puošti ir spaudos kiosku. *Vakarinės naujienos*. 1998, lapkričio 9.
- DUNAJEVAITĖ, Ieva. Saugiausios balandį - Pilaitės ir Grigiškių seniūnijos. *Lietuvos rytas*. 2001, gegužės 19, priedas „Sostinė“.
- GADLIAUSKIENĖ, Janina. Pilaitės gyventojų pasipriešinimas golfo aikštynų statybai Pilaitės miškuose. *Žalioji Lietuva*, 2002, birželis, Nr.12.
- GAJAUSKAITĖ, Giedrė; JUREVIČIENĖ, Jūratė. Vilniaus etnokultūros draustinio projektas bendroje dalyje. [Vilnius], 1995, t.1. Iš: *Paminklų restauravimo instituto archyvas*, f56714.
- GUČAS, Augis. Kokiais vardais vadinsime? *Vakarinės naujienos*, 1987, birželio 17.
- GUDAVIČIŪTĖ, Dalia. Džiazio žmogų pažinsi iš akių : [apie perkusistą Vladimirą TARASOVĄ]. *Respublika*, 1992, vasario 22.
- GODUNAVIČIŪTĖ, Jadvyga. Pasivijus vasarą : Jaunimo teatro aktorius, Lietuvos TSR nusipelnusio artisto Ferdinando JAKŠIO 50-mečio sukakčiai. *Vakarinės naujienos*, 1987, birželio 1.
- DAMAŠEVIČIUS, Vytautas. Iš Žvėryno istorijos (3). *Žvėryno kurjeris*, 2003, vasario, Nr.2.
- DANILEVIČIUS E. Maršrutai iš Vilniaus. Vilnius, 1975, p. 33-35.
- DANILEVIČIUS E. Pilaitė. *Draugystė (Vilnius)*, 1978, sausio 14.
- DANILEVIČIUS E. Po Vilniaus apylinkes. Vilnius, 1986, p. 36-37.
- DUNAJEVAITĖ, Ieva. Miesto plėtros neturi sustabdyti nepamatuoti statyboms sklypai [interaktyvus] [žiūrėta 2003 m. vasario 24 d.] . Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.sav.lt/zinios/pletra.html>>.
- DUNAJEVAITĖ, Ieva. Saugiausia gyventi Pilaitėje, baisiausia Žirmūnuose. *Lietuvos žinios*. 2001, gegužės 21.
- DUNAJEVAITĖ, Ieva. Statomos mokyklos Pilaitėje ir Fabijoniškėse. *Lietuvos aidas*. 2000, liepos 5.
- GEBETHNER, Jan. *Poprzedniczka romantizmu (Anna Mostowska)*. Krakow: Gebethner i Wolff, 1918. 84 p. (Prace historyczno-literackie. Nr.12).
- JAKUTIS, Vismantas. Nauji sklypai Vilniuje. Iš: *Pilaitės pagrindinis puslapis* [interaktyvus]. 1998 vasario mėn. [žiūrėta 2003 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.geocities.com/Heartland/5153/>>.
- JAKŠYS, Ferdinandas. Daug suprantama, bet labai mažai daroma : [apie Jaunimo teatro aktorių, lietuvių tautinio teatro režisierių Ferdinandą Jakšį] / Vytautas Kaziela. *Respublika*, 1994, vasario 3.
- JARMALIS, Saulius. Parapijos namų įkurtuves Pilaitė švęs jau kovą. *Lietuvos rytas*. 2001, vasario 28, priedas „Sostinė“.

- JARMALIS, Saulius. Pilaitės ateitis atsidūrė vandens tiekėjų rankose. *Lietuvos rytas*. 2001, kovo 8, priedas „Sostinė“.
- JARMALIS, Saulius. Pilaitės darželį siūlo statyti verslininkams. *Lietuvos rytas*. 2001, birželio 21, priedas „Sostinė“.
- JARMALIS, Saulius. Ryškėja būsimojo prospekto į Pilaitę kontūrai : nuo rudens automobilininkams nereikės daryti lanksto Justiniškių ir Ozo gatvėmis. *Lietuvos rytas*, 2002, gegužės 24, priedas „Sostinė“.
- JONUTIS, Raimondas. Pilaitė. *Diena*. 1995, Gegužės 19.
- JONUTIS, Raimondas. Pilaitė: rytmečiai perpildytuose autobusuose ir vakarai prie kabelinės televizijos. *Lietuvos rytas*. 1995, gruodžio 20.
- JŪRAITĖ, Irma. J. Leitaite – Skandinavijoje kaip namuose. *Lietuvos rytas*, 1995, lapkričio 3, priedas „Mūzų malūnas“.
- JURKŠTUS, Jonas; LABANAUSKAS Kęstutis. Pilaitė – saugotina vietovė. *Statyba ir architektūra*, 1985, Nr. 4, p. 23.
- JURKŠTUS, Jonas; LABANAUSKAS Kęstutis. Vietovardžiai – tautos ateitis. *Vakarinės naujienos*, 1988, birželio 7.
- JUŠKEVIČIUS, Adomas; MACEINA Juozas. Vilnius ir jo apylinkės. Vilnius : Mintis, 1991, p. 212. ISBN 9986-943-25-6.
- KAŽUKAUSKAITĖ, Neringa. Kvietimas į BAM – bet ne į Sibirą : [apie perkusistą Vladimirą TARASOVĄ]. *Lietuvos rytas*, 1995, gruodžio 1, priedas „Mūzų malūnas“.
- KIRKORAS, Adomas Honoris. Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes. Vilnius : Mintis, 1991, p. 158.
- КИСЕЛЕВЪ, Павелъ Ивановичъ. Столетіе Віленской Старообрядческой Общины. 1830-1930 г. г. : исторический очерк. Вильна : Высшій Старообрядческий Совет в Польше, 1930, 52 с.
- KUDABA, Česlovas. Nerimi. Vilnius, 1985, p. 115.
- KUIZINAITĖ, Milda. Mažieji gamtos mylėtojai stojo į kovą su Pilaitės paaugliais. *Lietuvos rytas*, 2000, sausio 7, priedas „Sostinė“.
- KUIZINAITĖ, Milda. Nelegalioje Pilaitės lenktynių trasoje - barikados. *Lietuvos rytas*, 2002, gegužės 25, priedas „Sostinė“.
- KUNCEVIČIUS, Albinas. Pilaitės piliakalnio (AR-1435) Vilniaus m. archeologinių žvalgymų ataskaita. Iš: *Lietuvos istorijos institutas, Archeologijos skyrius, Nr.2728*. Vilnius, 1996, 14 lap.
- KUNCEVIČIUS, Albinas. Pilaitės piliakalnio valgymo ir tvarkymo darbai. Iš: *ATL 1996 ir 1997 metai*. Vilnius, 1998, p. 314-315.
- KVIKLYS, Bronius. Mūsų Lietuva. Vilnius, 1989, t.1, p.173.
- Lietuvos TSR archeologijos atlasas: piliakalniai. Vilnius, 1975, t.2, p. 192.
- LILEIKIENĖ, Loreta. Pilaitės naujakurių rugsėjis. *Vakarinės naujienos*. 1992, rugsėjo 1.
- LUDAVIČIENĖ, Gita. Vanduo ir jo muzika. *7 meno dienos*, 1996, spalio 11.
- MACIŪNAS, Vincas. Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje: susidomėjimas lietuvių kalba, istorija ir tautyra. Vilnius, 1997, p.216.
- MALEWSKI, Czesław. Zameczek - najmlodsza dzielnica Wilna. *Nasz czas*, 2001, 20-26 grudnia.
- MERKYS, Alfonsas. Botanikos ir žemės ūkio mokslų raida Vilniaus universitete XVIII-XIX a. Iš: *Iš mokslų istorijos Lietuvoje*. Vilnius, 1960, p. 59-60.
- MASILIONIS, Rytis. Pusė Pilaitės gyventojų nepagailėtų pinigų naujam parkui. *Lietuvos rytas*. 2003, balandžio 5 d., priedas „Sostinė“.
- Mažoji Lietuva. Iš: *Mažosios Lietuvos reikalų taryba* [interaktyvus]. [žiūrėta 2003 m. sausio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mlrt.lt/lie.html>>.
- Vilniaus Martyno Mažvydo vidurinė mokykla [interaktyvus]. [žiūrėta 2003 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://mmazvydovm.w3.lt/>>.

NAVICKIENĖ, Aušra. Martyno Mažvydo bibliofilų klubo veikla: istorija ir dabartis. Iš: *Martyno Mažvydo bibliofilijos klubas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2003 vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kf.vu.lt/bibliofilija/istorija.html/>>.

NAŁKOWSKA Zofia. Dzienniki. Warszawa : Czytelnik, 1980, t.3. 495 p. ISBN 83-07-00048-3.

MARBURGIETIS, Vygandas. Naujosios Prūsijos kronikos. Vilnius, 1999, p. 193. (Lituanistinė biblioteka; 30).

MATULEVIČIUS, Algirdas. Mažoji Lietuva XVIII amžiuje: lietuvių tautinė padėtis. Vilnius : Mokslas, 1989. 195 p. ISBN 5-420-00240-X.

MATULEVIČIUS, Vytautas. Politikai krepšinio aikštėje Pilaitės moksleivių nesigailėjo. *Lietuvos rytas*, 2002, vasario 5, priedas „Sostinė“.

MIKNEVIČIŪTĖ, Marija. Bažnyčia ir parapijos namai Pilaitėje. *Archiforma*. 2000, Nr. 2, p. 54-55.

Mostowska. Iš: *Polski słownik biograficzny*. Varšuva, 1977, t.22, p. 63-64.

Naujasis komisariatas telks gyventojus nusikaltimų prevencijai. Iš: *Pilaitės pagrindinis puslapis* [interaktyvus]. 1998 vasario mėn. [žiūrėta 2003 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.geocities.com/Heartland/5153/>>.

NAVIKAS, Gintautas. Pilaitės seniūnas Gintautas Navikas optimistiškai žiūri į ateitį. *Vakarinės naujienos*. 1996, liepos 3.

Nauji vardai: pritariame, siūlome, nesutinkame. *Vakarinės naujienos*, 1988, gegužės 12.

NAUDŽIŪNAS, Vytautas. Gilužiai, Varnė, Salotė? *Vakarinės naujienos*, 1988, balandžio 20.

Pilaitės seniūnija. Iš: *Pažintis su Lietuva: tūkstantmečio knyga*. Kaunas, 2000, p. 89.

Pilaitės seniūnija. Iš: *Vilnius mūsų miestas: Vilniaus mero ataskaita vilniečiams. 2000-2002*, p. 56-57.

Pilaitės vidurinė mokykla.1992-2002 / Sudarė mokyklos jaunieji žurnalistai, mokytoja Rita Leleivienė. 23 lap. Rankraščio teisėmis. PELAKAUSKAS, Vytautas. Pilaitės golfo laukai – valdininkų korupcijos židiny. *Žalioji Lietuva*. 2003, vasaris, Nr. 3.

PELAKAUSKIENĖ, Nijolė. Vaikams reikia miško, o ne golfo. *Žalioji Lietuva*. 2002 gegužė, Nr.9.

Pilaitė. Iš: *Tarybų Lietuvos enciklopedija*. Vilnius, 1987, t.3, p. 376.

Pilaitė, Pilaitės piliakalnis. Iš: *Kultūros paminklų enciklopedija: Rytų Lietuva*. Vilnius, 1998, t.2, p. 326.

Pilaitės mikrorajono teritorijos šiaurinės dalies detalusis planas. Iš: *Pilaitės pagrindinis puslapis* [interaktyvus]. 1998 vasario mėn. [žiūrėta 2003 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.geocities.com/Heartland/5153/>>.

Pilaitės mikrorajono bendruomenės sociologinis tyrimas: sociologinio tyrimo galutinė ataskaita, I dalis / Parengė Tomas VASILIAUSKAS, Jurgita JONAITIENĖ [interaktyvus]. [Gauta 2003 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <Tomas.Vasiliauskas@seacide.agency.lt>.

PODERYTĖ, Dalia. Naujoje mokykloje galės mokytis ir neįgalieji. *Vakarinės naujienos*, 1999, rugsėjo 1.

Rengiamas Pilaitės gyventojų pasitarimas. *Lietuvos aidas*. 2002, gegužės 2.

ŠALČIUS, Petras. Prof. M. Očapovskis ir jo siūlymai Lietuvos ūkiui kelti. Iš: *Raštai : teorinės ekonomikos ir ekonominės minties istorija*. Vilnius, 1991, p.470 -478.

ŠARLAUSKIENĖ, Angelė. Ar tapsime pragaištingu „Kvailių laivu? *Žalioji Lietuva*, 2002 gegužė, Nr.10.

ŠARLAUSKIENĖ, Angelė. Būkime savo valstybės šeiminkais. *Žalioji Lietuva*. 2002, gruodis, Nr.21.

ŠARLAUSKIENĖ Angelė. Kviečiu tapti tikraisiais savo teisių ir pareigų aristokratais. *Žalioji Lietuva*, 2002, balandis, N. 8.

ŠARLAUSKIENĖ, Angelė. Pilaitiškiai vis dar prieš srovę. *Žalioji Lietuva*, 2002, lapkritis, Nr.20.

ŠAULYS, V. Pilaitė. *Kultūros barai*, 1972, Nr. 9, p. 61.

ŠIMATONIS, Stasys. Ėmės ūkio mokyklos Lietuvoje. *Mokslas ir gyvenimas*, 1991, Nr. 8, p. 19.

ŠNIRAS, Albinas. Nuo Pilaitės kalvų toli matyti. *Dienovidis*, 1998, vasario 27 - kovo 5 (Nr. 9), priedas „Vilniaus balsas“.

ŠUŠČEVIČIŪTĖ, Ramunė. Geležnis verslas Pilaitėje : [apie personalinės įmonės Vilniaus kalviai savininką R.Vaitkūną]. *Respublika*. 1997, sausio 14.

TARASOVAS, Vladimiras. Gyvenime yra daug įdomių dalykų. *Krantai*, Nr. 1 – 3 (70-72) , p. 80-82.

VALONYTĖ, Ligita. Moksleiviai vietoj pamokų skubėjo rinkti šiukšlį. *Lietuvos rytas*, 2002, spalio 10, priedas „Sostinė“.

VALONYTĖ, Ligita. Iš naujos Pilaitės turgavietės išlakstė visi ūkininkai. *Lietuvos rytas*, 2001, rugpjūčio 29, priedas Sostinė“.

VALONYTĖ, Ligita. Pilaitės parapijos klebonas [K. Ralys] tapo naujakuriu. *Lietuvos rytas*, 2001, spalio 11, priedas „Sostinė“.

VALONYTĖ, Ligita. Pilaitės pensininkai kibo mokytis užsienio kalbų. *Lietuvos rytas*. 2002, spalio 10, priedas „Sostinė“.

VALONYTĖ, Ligita. Šiltais vakarais Salotės ežere siaučia miestelėnai ir žarnyno lazdelės. *Lietuvos rytas*, 1999, liepos 15, priedas „Sostinė“.

VALONYTĖ, Ligita. Tebestatomoje Pilaitės vidurinėje mokykloje įkurtuves švęs tik pradinukai. *Lietuvos rytas*, 1998, rugpjūčio 26, priedas „Sostinė“.

VALONYTĖ, Ligita. Vilniečiai reikalauja statyti vaikų darželį. *Lietuvos rytas*, 2002, vasario 5, priedas „Sostinė“.

VALONYTĖ, Ligita. Vilnietis gyvena sename Pilaitės dvaro malūne : [apie archeologą Z. BAUBONĮ]. *Lietuvos rytas*, 2001, rugpjūčio 4, priedas „Sostinė“.

WEROWSKA, D. *Zofia Natkowska na Wileńszczyźnie. Czerwony Sztandar, 1981, wrzesnia 4.*

Vilniaus vizija`95. Vilniaus miesto raidos strategija: I etapas: situacijos analizė. Vilnius, 1994/1995, p. 81-82.

Vilniaus universiteto istorija. 1803-1940. Vilnius, 1977, p. 71-72.

Vilniaus parapija. Iš: *Sentikiai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1679-1823 [interaktyvus]*. [žiūrėta 2003 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.artium.lt/sentik/var5/ltist5.html>>.

Zameczek. *Encyclopedia powszechna*. Warszawa, 1868, t.28, p. 252-253.

Zameczek. Iš: *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych Krajów Słowiańskich*. Varšuva, 1895, t.14, p. 367-368.

ZEMLICKAS, Gediminas. Likimo traukinys sustojo Paryžuje : [apie Leonidą Vasiljevičių Pimonovą]. Iš : *Mokslo Lietuva*, 2002 [interaktyvus]. [žiūrėta 2003 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ic.lms.lt/ml/202/likimo.htm>>.

Žujūnų seniūnija. Iš : *Kviečiame į Vilniaus rajoną = Welcome to Vilnius Region*. Vilnius, 1998, p. 62-65.

ŽEMAITIS, Feliksas. Pilaitės piliakalnis. *Vilnia*, 1994, vasario 18.

ŽENTELYTĖ, Audronė. XIX amžiaus lietuvių literatūra. Kaunas, 2001, p.55.

ŽILIENĖ, Irena. Vilniaus verbos: arealas, funkcijos : diplominis darbas / vadovas dr. Vytis ČIUBRINSKAS. Vilnius : Vilniaus un-to Istorijos fak. Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedra, 1996. 67 lap. (Rankraščio teisėmis).